

documents/scienteffort/conf26-04-01/barisheva.htm.

3. Грицаєнко Л.Л. Інституційний механізм Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Л.Л. Грицаєнко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2010. - 20 с.

4. Ентін Л. Інституційна структура та механізм прийняття рішень у Європейському Союзі: навч. посібник / Л.М. Ентін - К.: ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. - 136 с.

5. Ентін Л.М. Інституційна структура та механізм прийняття рішень у Європейському Союзі: підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. - Одеса: Фенікс, 2013. - 883 с.

6. Ентін Л.М. Право Європейського Союзу: основні категорії та поняття: навч. посібник / Л.М. Ентін. - Одеса: ОНЮА, 2003. - 102 с.

7. Европейский союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития / Под ред. Ю.А. Борко и О.В. Буториной. - М., 2001.

8. Лісабонські консолідовані договори про Європейський Союз і функціонування Європейського Союзу // Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова. - К.: Юрінком Інтер, 2011. - С. 528-691.

9. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / за заг. ред. Р.А. Петрова. 2-ге вид. - К.: Істина, 2009. - 376 с.

Дунаєва О.М.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри конституційного
та міжнародного права ОДУВС
Надійшла до редакції: 19.04.2013*

УДК 323.2

ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ ЯК РУШІЙНІ СИЛИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДЕРЖАВІ

Мельник Ю. П.

На сучасному етапі політичного розвитку нашої держави групи інтересів відіграють роль однієї з провідних форм самоорганізації соціуму й визначають, як правило, характер взаємостосунків між суспільством і державою.

Від них значною мірою залежить стабільність політичного розвитку держави, особливо на регіональному рівні [15].

Володіючи значним ресурсним потенціалом, ці групи здійснюють вплив на процес ухвалення політичних рішень органами державної влади, заявляють про себе у сфері публічної політики, претендують на участь у громадському контролі за роботою владних структур, прагнуть посісти адекватне місце в системі представництва інтересів. Тенденція посиленої зацікавленості груп інтересів у політиці спонукає до наукового осмислення їх ролі в політичному процесі, вивчення особливостей їх функціонування в суспільстві, що зазнає постійної трансформації [2].

Теоретичні й практичні засади групового представництва інтересів громадян на політичному рівні першим сформулював Дж. Медісон у XVIII ст. [19]. Ідеї інтересу як такого, плюралізму інтересів, зв'язків інтересу й групи стануть пізніше ключовими для теорії групової політики, проте розгорнуті теорії, які обрали за базову одиницю суспільства групи інтересів, виникли в США лише на початку XX ст.

Однак дійсну революцію в розвитку теорії політичного процесу створила книга Артура Бенлі "Процес управління: до вивчення соціальних тисків" (1908), в якій уперше була викладена концепція "групи інтересів" [22].

Наступний етап у розвитку теорії припадає на 70-80 роки XX ст., значний внесок в яку зробили Р. Дарендорф, Дж. Ілсон, М. Олсон, Р. Солсбері, Д. Трумен та ін.

В українській політологічній думці протягом останнього часу з'явилося чимало наукових праць, розробок, досліджень, присвячених саме груповим інтересам. Автори висвітлюють групи інтересів у політичному процесі сучасної України [2, 6]; у багатоскладовому суспільстві [9], громадянському суспільстві [15, 20], системі "держава - громадянське суспільство" [8]; розглядають стадії їх розвитку на прикладі малого бізнесу [1], лобізм у системі представництва інтересів [3] тощо.

Особливості відображення найбільш сталих настанов, переконань і моделей поведінки в діяльності груп інтересів аналізує М. Богданович, виходячи з положень теоретичного осягнення феномену політичної культури, сформульованими Л. Паєм, В. Розенбаумом, С. Вербою, І. Наєм, Р. Інглхартом та Е. Баталовим [5].

Однак, незважаючи на значний масив наукової літератури, присвячений груповим інтересам, не повною мірою висвітлені структура й стадії розвитку груп інтересів, їхня роль у політичному житті суспільства, шляхи впливу на владні органи тощо.

Метою статті є розгляд груп інтересів як категорії в науковій літературі; основних підходів, які визначають роль груп інтересів у політичному житті; основних функцій груп інтересів, їх класифікацію; аналіз з позиції як рушійної сили суспільно-політичних процесів у державі.

Сучасне суспільство складається з багатьох верств і груп людей, яких об'єднують спільні інтереси. Якщо задоволення цих інтересів залежить від держави та інших політичних інститутів, то на ґрунті спільності інтересів може утворитися група інтересів. Найбільш відомими прикладами груп інтересів є організації роботодавців, профспілки, об'єднання підприємців, які забезпечують захист своїх економічних інтересів через вплив на парламент і уряд країни [14].

У сучасній політології групами інтересів вважають лише об'єднання, що перебувають поза владою й суто політичною організацією й прагнуть впливати на систему влади заради власних потреб. Користуючись певною автономією від уряду й політичних партій, групи інтересів чинять тиск на них з метою відображення своїх вимог у публічній політиці. Тому у своїй діяльності вони виступають як групи тиску. Отже, більшість політологів не бачить різниці між поняттями "група інтересів" і "група тиску". На думку Дж. Вілсона, групи інтересів (або групи тиску) - це організації, що прагнуть знайти канали впливу на уряд, але не мають наміру контролювати його. Майже у всіх країнах групи інтересів є ланкою зв'язку, своєрідною трансмісією між суспільством і державою [11, 420].

В українському політологічному енциклопедичному словнику групи інтересів визначено як "об'єднання людей, які, виходячи з певних інтересів або потреб, ви-

ті, чим більше груп інтересу намагається задовольнити свої інтереси на рівні громадянського суспільства, тим більший рівень демократизації системи.

Виокремимо основні функції груп інтересів:

- групи інтересів як центр політичного впливу на внутрішньодержавному рівні;

- артикуляція інтересів: перетворення емоцій, очікувань, незадоволеності на політичні вимоги;

- агрегування інтересів, тобто узгодження вимог, встановлення між ними певної ієрархії на основі загальногрупових цілей. Таке узагальнення інтересів обов'язкове для об'єднання, адже саме під час цього процесу формується спільна позиція, яку потім представлятимуть перед державними органами;

- вибір інтересів. Якщо процес узагальнення й формування інтересів спрямований на наявні інтереси всередині груп, то від правильного вибору (селекції) інтересів залежить спроможність об'єднання впливати на політичну систему. Адже політична система може реалізувати лише обмежену кількість інтересів, інакше вона буде безнадійно переважена;

- інформування органів влади про ті чи інші проблеми суспільного життя;

- участь у процесі формування політичних еліт і владних структур суспільства полягає в експертних оцінках тих чи інших проблем, у висуванні членів групи інтересів для роботи у владних органах, у підтриманні певних урядових структур і посадовців [6].

Торкаючись питання класифікації груп інтересів, слід зазначити, що є такі класифікації, які спираються на інші, ніж інтереси, критерії. Зокрема, група українських дослідників, приймаючи за основу особливості організаційної структури, методи й характер дії, особливості функціонування тощо, виокремлює спілки інтересів, групи тиску - або групи інтересів у дії або певні групи інтересів, які уникають ініціативних пропозицій щодо нових законів, а лише впливають на прийняття чи неприйняття того чи іншого рішення, підтримку чи зрив тої чи іншої акції, різні види спонтанно утворених, слабо організованих спільнот - інституційні, неасоційовані, громадських ініціатив, аномійні групи [11, 420-422].

Існує класифікація відомого політолога Ж. Блонделя, що спирається на рівні взаємовідносин між групами інтересів і владними структурами (групи захисту, що намагаються відстоювати інтереси своїх прибічників чи групи підтримки, зорієнтовані виключно на певні суспільні цілі) [11, 423].

Можна також відзначити напрацювання інших українських авторів - О. Лісничука [9] і Б. Сторощука, які протиставляють анемічні групи інституційним [17]. Є, врешті-решт, класифікації, що спираються на характер виникнення й спеціалізацію діяльності, згідно з якими групи поділяють на неасоціативні й асоціативні, одноцільові й багаточільові [11], є також градації груп за територіальними ознаками чи рівнем і масштабом діяльності, за типами соціального капіталу, що є в суспільстві, за соціокультурним простором і культурною традицією [4]. Якщо врахувати, що, на думку В. Биковця, можна досліджувати специфіку, причини, ситуації прийняття рішень і вибір тактик політичної боротьби групами інтересів, аналізуючи їхні методи діяльності в структурі влади та стосовно влади за видами, цілями, стилями артикуляції інтересів, загальною природою процесу прийняття політичного рішення й дій груп інтересів, еквівалентну функціональність груп у різних локальних просторах [4],

то стає зрозумілим, що українська політична думка має достатньо дослідницьких пропозицій стосовно аналізу груп як таких.

Для демократичної, правової держави в діяльності груп інтересів головне, щоб вона була відкритою для громадськості й використовувала лише законні засоби.

У сучасних демократичних державах існують різні моделі діяльності груп інтересів, їх взаємодії між собою й з державою. У таких країнах, як Австрія, Швеція, Норвегія, Швейцарія, де сповідується політика "соціального партнерства", при уряді діють ради, що об'єднують профспілки й організації підприємців, з якими уряд обов'язково узгоджує свою економічну й соціальну політику. У Німеччині, Бельгії, Данії, Фінляндії, Голландії такі ради проводяться головним чином при виникненні кризових ситуацій і необхідності пошуку виходу з них. У Франції, Італії, Великобританії, США прийнята лобістська модель - вільна конкуренція груп інтересів у їх змаганні за здобуття впливу на прийняття державних рішень. Так у США при Конгресі акредитовані тисячі лобістських груп, які захищають інтереси нафтових, газових, металургійних, авіаційних, фармацевтичних і інших компаній і корпорацій, але чинять це згідно з діючим законодавством [14]. Відсутність законодавчих норм у нашій країні призводить до того, що лобювання інтересів може здійснюватися із застосуванням певних нелегітимних засобів.

Для громадянського суспільства діяльність груп інтересів означає підвищення оперативності й компетентності політичного керівництва країни, яке швидше й більш глибоко усвідомлює суспільні проблеми. Діяльність громадських організацій і груп інтересів є одним з засобів боротьби з бюрократизацією політики.

Слід зазначити, що на сучасний розвиток груп інтересів в Україні мають вплив як політичні традиції, так і проблеми соціально-політичної трансформації. Насамперед на діяльність груп інтересів, які існують сьогодні в Україні, накладають свій відбиток традиції груп інтересів радянського періоду, що становили систему корпоративно-організованого представництва. Ще одним важливим моментом є певна слабкість держави, її нездатність встановлювати обов'язкові для всіх юридичні норми поведінки й застосовувати ефективні санкції до тих, хто ці норми порушує. Вплив на діяльність груп інтересів, які існують сьогодні в Україні, має нестійкість соціальної структури, слабка кристалізація групових інтересів. Окрім того, функціонування груп інтересів зумовлено досить слабким розвитком громадянського суспільства (недостатньою соціально-політичною активністю українців, відсутністю громадянської компетентності, неготовністю значної частини населення до ефективних колективних дій з метою відстоювання своїх інтересів) [2].

Особливість вітчизняних груп інтересів полягає в тому, що, на їх погляд, краще використовувати різні механізми впливу на апарат державної влади, ніж на громадську думку. При цьому перевага надається механізмам неформального лобістського впливу.

Рівень інституціоналізації функціонального представництва інтересів вважається доволі низьким. Водночас спостерігається порівняно швидкий розвиток його форм. В Україні сформовані різні органи, через які реалізується взаємодія державних, суспільних і експертних структур. Однак не можна стверджувати, що вони вже набули належного значення й впливу. Ці органи охоплюють лише незначну частину організованих інтересів і тому не мо-

жуть забезпечити їх більш-менш нормальної взаємодії з державою. Головним недоліком цих органів є невизначеність їхніх повноважень і прерогатив, унаслідок чого вони не здійснюють будь-якого помітного впливу на систему ухвалення державних рішень. Ще один їхній суттєвий недолік полягає в тому, що вони багато в чому є послідовниками застарілих західних зразків і не враховують усієї різноманітності реальних і потенційних інтересів, які сформувалися або формуються в суспільстві [2].

Зазначена інституціоналізація відносин груп інтересів і держави є процесом, що веде до формування раціональної й дієвої системи представництва інтересів, яка утвердилася в державах зі сталими демократичним устроєм.

Отже, подальший розвиток груп інтересів з використанням комплексного аналізу механізмів їх взаємодії з державою, державними інститутами, громадянським суспільством постає як найважливіша складова демократичного розвитку України, що забезпечить можливість подальшого становлення й вдосконалення системи представництва інтересів у нашій країні.

Розглянувши й проаналізувавши групи інтересів як рушійні сили суспільно-політичних процесів, можемо констатувати наступне.

1. Формування груп інтересів відбувається в рамках процесу модернізації, тобто переходу від традиційного суспільства до сучасного. Групи інтересів виникають унаслідок ускладнення та диференціації соціальної системи як один з механізмів, що дозволяє оптимізувати процеси, які відбуваються в системі, збільшити ступінь її стійкості до дестабілізуючих впливів, упроваджувати в соціальний простір легітимні канали зняття соціальної напруги [2].

2. Представництво групових інтересів у політичній системі суспільства має важливе значення для стабільності її функціонування, тому що саме групи інтересів постають рушійними силами суспільно-політичних процесів [16].

3. Протягом останніх років істотно розширюється соціальний склад груп інтересів, зростає їх різноманітність та кількість і відбувається політизація груп інтересів, які ще деякий час тому не вважалися політично активними. Зазначені групи все більше починають впливати на ухвалення політичних рішень і держава починає активно їх використовувати для реалізації низки своїх програм і планів.

4. Форми й методи, застосовувані групами інтересів для реалізації своїх функцій, визначаються: специфікою розподілу владних повноважень між основними політичними інститутами; принципами організації й функціонування основних політичних інститутів; принципами організації й функціонування бюрократичного апарату; параметрами партійної системи; правилами включення груп інтересів у процеси розроблення державної політики; типом політичної культури.

Групи інтересів забезпечують посередництво між громадянським суспільством і державою. Без такого посередництва більшість громадян країни ризикує бути ізольованим і відчуженим, позбутися можливості здійснювати будь-який вплив на процес розроблення та ухвалення рішень влади, що торкаються їхніх життєво важливих інтересів. Державі, у свою чергу, загрожує втрата зворотного зв'язку зі суспільством, втрата потрібної здатності корегувати свою діяльність відповідно до динаміки соціальних потреб. При цьому групи інтересів

здатні ефективно виконувати свою роль лише тоді, коли відображають усю різноманітність існуючих у суспільстві інтересів [2].

5. Механізми взаємодії груп інтересів і держави непостійні та динамічні. Механізми, які вже склалися в країнах Заходу, не можна вважати ідеальними й брати за еталон. Проте накопичений західний досвід може суттєво полегшити створення нових сучасних (таких, що відповідають демократичним принципам) механізмів взаємодії організованих груп інтересів і держави там, де вони тільки починають складатися.

6. Однак на сьогодні в Україні система взаємодії груп інтересів і держави перебуває на стадії становлення, поки що вона не встигла набути чітких ознак (у ній простежуються елементи різних моделей).

На сучасний розвиток груп інтересів в Україні вплинули як проблеми соціально-політичної трансформації, так і політичні традиції. Найбільший вплив на діяльність груп інтересів, які існують сьогодні в Україні, мають нестійкість соціальної структури, слабка кристалізація групових інтересів, недостатня розвиненість громадянського суспільства. Ще одним важливим моментом є незавершений характер модернізації, паралельне існування традиційних і сучасних практик і форм організації політичної діяльності. Окрім того, відчутний вплив мають традиції функціонування груп інтересів, що сформувалися в радянський період [14].

Отже, групи інтересів - це одні зі складових сучасного громадянського суспільства, які впливають на політику держави, дозволяють широкому колу людей включитися до активного громадсько-політичного життя в країні.

Тільки живе, активне, насичене громадянсько-політичне життя здатне перетворити інститути сучасної демократії у форми існування й розвитку народу, формування демократичної політичної культури. Саме від цього значною мірою залежить майбутнє демократичних реформ у нашій країні й майбутнє кожного з нас [16].

Література

1. Балабанова Н. Від соціального стану до соціальної дії (малий бізнес і суспільство). - [Електронний ресурс]: www.sociology.kharkov.ua/docs/chten.../balabanova.doc. - Назва з екрана.
2. Балута Т.П. Групи інтересів у політичному процесі сучасної України: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Т.П. Балута; Одес. нац. юр. акад. - Одеса, 2010. - 21 с.
3. Биковець В. Лобізм у системі представництва інтересів. - [Електронний ресурс]: http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=63&c=1401_. - Назва з екрана.
4. Биковець В. Групи інтересів у політиці: досвід типологізації. - [Електронний ресурс]: www.viche.info/journal/440. - Назва з екрана.
5. Богданович М.Л. Основні детермінанти діяльності груп інтересів. - [Електронний ресурс]: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej3/txts/POLITICHNI/04-BOGDANOVICH.pdf>. - Назва з екрана.
6. Виговський Д. Групи інтересів як центр політичного впливу на внутрішньодержавному рівні // Вісник Львівського університету. Філософські науки, 2008. - Вип. 11. - С. 202-211.
7. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / Р. Дарендорф. - М., 2002.
8. Коляса О. Групи інтересу в системі "держава - громадянське суспільство". - [Електронний ресурс]: <http://>

www.ji.lviv.ua/n21texts/kolasa.htm. - Назва з екрана.

9. Лісничук О. Групи інтересів у багатоскладовому суспільстві. Політологічний аналіз. Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / О.В. Лісничук; НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. - К., 2000. - 20 с.

10. Олсон М. Логика коллективных действий: общественные блага и теория групп // Политология: Хрестоматия, - СПб.: Ахилл, 2006. - 381 с.

11. Основи демократії: навч. посібник / За заг. ред. А. Колодій. - К: Вид-во "Ай Би", 2002. - 684 с.

12. Политика. Толковый словарь: Русско-английский. - М.: Мысль, 2001. - 451 с.

13. Політологічний енциклопедичний словник. - К.: Генеза, 2004. - С. 123.

14. Рагозін М.П. Вчимося демократії. Уроки громадянської освіти. - Донецьк, Вид-во "Донбас", 2000. - 150 с.

15. Рейтерович І.В. Групи інтересів у системі громадянського суспільства в Україні. - [Електронний ресурс]: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2010/01/blog-post.html>. - Назва з екрана.

16. Рудницький С.В. Інтереси і групи інтересів: стадіальний і структурний аспекти. - [Електронний ресурс]: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vdakk/2010_1/38.pdf. - Назва з екрана.

17. Сторощук Б. Економічні інтереси регіону в умовах трансформаційної економіки: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.

- К., 2004. - 20 с.

18. Уолтсрастайн М. Группы интересов // Полис, 1992. - № 5-6. - С. 156.

19. Федералист. Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джея: Пер. с англ. / Под общ. ред., с предисл. Н.Н. Яковлева. - М.: Издательская группа "Прогресс" - "Литера", 1994. - 592 с.

20. Чувардинський О. Групи інтересів у громадянському суспільстві // Політичний менеджмент, 2007. - № 3. - С. 78-86.

21. Шмиттер Ф. Неокорпоративизм // Полис, 1997. - № 2. - С. 10-21.

22. Bently A. Process of Government. - N.-Y., 1908.

23. Etzioni A. Capital Corruption; the new Attack on American Democracy. NY: Harourt Brace Jovanovich, 1984. - 235 p.

24. Olson M. The Rise and Decline of Nations. - New Haven: Yale Univ. Press, 1982. - 280 p.

25. Truman O.B. The Governmental Process. Political interests and public opinion. - № 4. - 1971.

Мельник Ю. П.

аспірант кафедри політології

Одеського національного університету

ім. І.І. Мечникова

Надійшла до редакції: 09.04.2013

УДК 341.417.46

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО БОРОТЬБИ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В ЗОНАХ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ – НАГАЛЬНА ВИМОГА ЧАСУ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО- ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Пядишев В. Г.

По завершенні Другої світової війни у світі стрімко підвищилась кількість локальних збройних конфліктів. Незважаючи на їх невеличкі первинні масштаби, вони підривають стан безпеки в країнах безпосереднього оточення з ризиком поширення масштабів, потоками біженців дестабілізують ситуацію в країнах, що надають останнім притулок, та через малагабаритність і ефективність сучасної зброї масового знищення навіть загрожують миру в усьому світі. Небайдужість світової спільноти до цього явища виявилася в розташуванні в зонах збройних конфліктів мережі міжнародних операцій з підтримання миру (МОПМ) – для оперативного припинення бойових дій і вирішення конфліктів. Держава Україна бере активну участь у зазначеній діяльності [1]. Більшість сучасних локальних збройних конфліктів носить внутрішній характер, тому основним суб'єктом боротьби з ними сьогодні виступає цивільна поліція ООН (ЦП ООН). Процес врегулювання конфліктів виявився непростим і довготривалим через низку чинників. Останнім часом встановлено, що основним з них є виникнення й бурхливий розвиток у зонах МОПМ транснаціональної організованої злочинності (ТОЗ), яка, з одного боку, стрімко розповсюджує у світі небезпечні злочини, з другого – активно гальмує процес врегулювання локального збройного конфлікту. Отже, сьогодні для успішного подолання наслідків локальних збройних

конфліктів і запобігання їх рецидивам силами ЦП ООН, необхідно вивчити феномен сучасності – транснаціональну організовану злочинність у зонах міжнародних операцій з підтримання миру, розробити організаційні та міжнародно-правові засоби боротьби з ним.

Питанням, що пов'язані з тими чи іншими аспектами локальних збройних конфліктів, протягом останнього десятиріччя присвячено значну кількість наукових праць в Україні та в Російській Федерації. За такими напрямками, як застосування міжнародного права у вирішенні збройних конфліктів, розвиток, еволюція й перспективи діяльності міжнародних організацій щодо збереження миру, захист прав людини й міжнародне гуманітарне право, здійснено дисертаційні дослідження такими науковцями, як: О.Є. Болгов, С.В. Бухмин, Е.В. Годованик, А.А. Делінський, В.И. Дяченко, С.О. Єгоров, Ю.В. Запарій, Ю.В. Земсков, П.Г. Зверев, Ю.В. Климчук, І.М. Крупянко, А.А. Маєвська, С.С. Новіков, Л.В. Пастухова, Н.В. Плахотнюк, В.С. Ржевська, С.Н. Снегіна, Л.Н. Тарасова, О.О. Хохлишева, В.Х. Ярмакі. Безпосередньо питанням підвищення ефективності діяльності ЦП ООН присвячено роботи О.А. Грідчина [2], В.О. Заросила [3] та О.О. Телічкина [4]. Проте вони стосуються здебільшого питань забезпечення підготовки персоналу національних правоохоронних органів до участі в МОПМ.

Питанням боротьби з ТОЗ у стабільних державах